

КОМУНІКАТИВНІ МЕТОДИ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Сучасна освіта ставить нові вимоги до професійної підготовки фахівця, здатного вільно орієнтуватися в складних соціокультурних обставинах, готового обслуговувати не тільки інноваційні процеси, а й процеси комунікації в широкому сенсі цього слова. Юрист, політолог, менеджер, економіст і багато інших фахівців повинні володіти комунікативною культурою, здатністю до співпраці, умінням вести діалог, проявляти гнучкість у спілкуванні, тобто бути комунікативно компетентними. Комунікативну компетентність майбутнього фахівця ми розуміємо як ціннісну якість особистості фахівця, складовими компонентами якого є три групи навичок та вмій: 1) навички, необхідні для проведення перцептивної діяльності - такі, що сприяють сприйняттю й розумінню партнера по діловому спілкуванню і сприяють самовираженню; 2) вміння, що сприяють проведенню власне комунікативної діяльності, що включає такі дії: відновити попередню комунікативну діяльність, передати інформацію, організувати творчу спільну діяльність, управляти процесом спілкування, аналізувати вчинки партнерів по спілкуванню, проектувати майбутню комунікативну діяльність; 3) навички, необхідні для проведення комунікативно-операціональної діяльності – це такі, що сприяють управлінню собою в процесі спілкування і управлінню іншими.

В наш час, коли відбуваються докорінні зміни в навчанні, ретельно переглядаються зміст і методи роботи викладача, доцільно повернутися до розгляду методики викладання іноземних мов та основних тенденцій її розвитку. Сьогодні вирішальну роль відіграють комунікативно-орієнтовані методики, які засновані на комунікації і творчості студентів. Останнім часом, коли розмаїття освітніх технологій пропонує різноманітні прийоми вивчення іноземної мови, питання методики викладання стає актуальним. Розглянемо деякі з існуючих методик викладання іноземної мови.

Традиційна методика охоплює комплексне вивчення фонетики, наочні зображення синтаксичних конструкцій, обов'язкове опанування лексикою. Цю методику часто називають фундаментальною, такою, що дозволяє осягнути систему мови. Класичний підхід до вивчення іноземної мови дещо трансформувався, але непорушні принципи "класики" мовних методик збереглися. Завданнями викладача є традиційні, але важливі аспекти постановки вимови, формування граматичної бази, ліквідації психологічного та мовного бар'єру, що перешкоджають спілкуванню. "Класика" не змінила мету навчання, а от методи, внаслідок сучасних новітніх настанов, пропонує вже інші.

За основу класичного методу взято розуміння мови як реального та повноцінного засобу спілкування, а отже, усі мовні компоненти – усну та письмову мову, аудіювання тощо потрібно розвивати в поступово й гармонійно. Такий комплексний підхід спрямований, в першу чергу, на те, щоб розвинути у студентів здатність розуміти мову й створювати власне комунікативне висловлювання. Ця методика передбачає заняття з викладачем, який не є носієм мови, але має можливість аналізувати і порівнювати дві мовні системи, конструкції, краще унаочнювати інформацію, пояснювати граматичні правила, попереджати можливі помилки тощо. Найбільшу цінність в сучасному світі становлять викладачі, здатні мислити в контексті двох культур і доносити до студентів відповідний комплекс знань.

Лінгвосоціокультурний метод апелює до такого компоненту, як соціальне і культурне середовище. Прихильники цього методу твердо впевнені, що мова беззмістовна, якщо викладачі та студенти мають на меті володіння лише лексико-граматичними формами. Лінгвосоціокультурний метод враховує те, що 52% помилок здійснюються під впливом рідної мови, а 44% власне через незнання іноземної мови. Раніше стежили за правильністю мови; тепер, крім цього, прагнуть вдосконалювати її змістовність. Важливим є зміст

переданої інформації, тобто комунікативний рівень, тому що в будь-якому випадку кінцева мета спілкування – бути зрозумілим.

Лінгвосоціокультурний метод охоплює два аспекти спілкування – мовний і міжкультурний. Для студента важливим є не стільки високий рівень читання, письма, перекладу, скільки "лінгвосоціокультурна компетенція" - здатність "препарувати" мову під мікроскопом культури. Лінгвосоціокультурний метод народився на перетині понять мова і культура. Сьогодні мова є не лише словниковим запасом, але і способом людини виражати себе у спілкуванні. Мова – це система спілкування, яка складається з певних фрагментів і набору правил, що використовуються з метою комунікації.

Лінгвосоціокультурний метод об'єднує мовні структури (граматику, лексику тощо) з екстралінгвальними чинниками. Ми пізнаємо світ за допомогою мислення в певному культурному полі і користуємося мовою для вираження своїх вражень, думок, емоцій, сприйняття.

Мета вивчення мови за допомогою цього методу – полегшення розуміння співрозмовника, формування сприйняття на інтуїтивному рівні. Тому кожен викладач, який обрав такий органічний і цілісний підхід, повинен ставитися до мови, як до дзеркала, в якому відображаються географія, клімат, історія народу, умови його життя, традиції, побут тощо.

Досить популярним та поширеним є комунікативний підхід, який, як вказує його назва, спрямований на практику спілкування. Ця методика поширена в Європі та США. Вона спрямована саме на можливість спілкування. Грунтуючись на чотирьох принципах, які вкрай важливі для мовної підготовки (читання, письмо, говоріння і аудіювання) підвищена увага приділяється саме двом останнім. Студенти не опановують на заняттях надзвичайно складні синтаксичні конструкції або теоретичну лексику. Проте, помилкою було б вважати, що комунікативний метод призначений тільки для усного повсякденного спілкування. Ті, хто хоче бути професіоналом в певній галузі, регулярно читають публікації зі своєї тематики в іноземних виданнях. Володіючи великим словниковим запасом, вони легко орієнтуються в тексті, але бесіда з іноземним фахівцем на ту ж саму тему є дуже складною. Комунікативний метод покликаний, в першу чергу, уникнути побоювання спілкуватися. Людина, яка оволоділа стандартним набором граматичних конструкцій і словниковим запасом, легко порозуміється закордоном. Однак існують і недоліки: репліки переважані кліше, а словниковий запас є обмеженим.

Особливої популярності набуває інтенсивна методика навчання англійської. Вона стає у пригоді тим, для кого час є головним чинником. Вивчати англійську інтенсивно дозволяє високий ступінь шаблонності – ця мова складається з кліше на 25%. Запам'ятовуючи і відпрацьовуючи певну низку "усталених словосполучень", ви зможете зрозуміти співрозмовника. Звичайно, що отримавши знання за допомогою інтенсивного вивчення, не вдасться досконало оволодіти іноземною мовою. Інтенсивний метод спрямований на формування виразної мовної поведінки, поширеними прийомами є діалогічне спілкування та тренінги.

Започаткував емоційно-змістовий метод вивчення іноземних мов болгарський вчений Лозанов, який працював з пацієнтами за власним методом психокорекції. Він створював так звані групи за інтересами, а вивчення іноземної мови було медичним інструментом. Школа Китайгородської вже 25 років працює за однойменною методикою, побудованої на поєднанні лозановських напрацювань з фундаментальним курсом, і навчає як дорослих, так і дітей. Методика Шехтера передбачає вільне мовне спілкування викладача зі студентами з першого заняття. Учні вибирають собі друге ім'я, звичне для носія мови, що вивчається, і відповідну "легенду" – вигадану професію та місце проживання. Суть методу полягає в тому, що фрази і конструкції запам'ятовуються природньо.

Сучасна методика навчання іноземних мов має на меті не лише навчити студентів володіти мовою на практиці, а й дати їм ґрунтовні знання, які відповідають сучасним вимогам, з оволодіння іноземною мовою. Йдеться не лише про викладання іноземної мови, а

й опанування мовлення. Надзвичайно важливим є не лише вивчення лексики та граматики, а й вільне володіння навичками ділового спілкування, знаннями мовного етикету. Ділове спілкування англійською зазвичай відрізняється від ділового спілкування українською. Виявити та використати на практиці ці розбіжності – завдання «металінгвістики міжкультурного ділового спілкування» (ММДО). ММДО – це напрямок у методиці навчання міжкультурного ділового спілкування, зміст якого становить експлікація / виявлення, пояснення, систематизація та дидактичне представлення особливостей спілкування іноземною мовою на відміну від ділового спілкування рідною мовою (див. [1, 2]). Металінгвістичний підхід передбачає зосередження уваги, насамперед, на загальнолюдських засадах ділового спілкування та на відповідних моделях міжособистісної взаємодії у межах професійної комунікативної поведінки. Йдеться про зростання потреби у таких фахівцях, які здатні налагоджувати та підтримувати міжнародні ділові зв'язки.

Очевидним залишається той факт, що в кінці ХХ ст. відбулася "революція" в методах викладання англійської мови. Раніше всі пріоритети без залишку віддавалися граматиці, майже механічному оволодінню вокабуляром, читанню і літературному перекладу. Це принципи "старої школи", яка (варто віддати їй належне) все ж приносила плоди, але якою ціною? Оволодіння мовою здійснювалося за допомогою доволі рутинної праці. Завдання пропонувалися досить одноманітні: читання тексту, переклад, запам'ятовування нових слів, переказ, вправи до тексту. Іноді, заради необхідної зміни діяльності пропонувалося написати твір або диктант. Коли пріоритети віддавалися читанню і роботі над "топіками", реалізовувалася тільки одна функція мови – інформативна. Не дивно, що мову добре знали одиниці: тільки дуже цілеспрямовані й працьовиті люди могли оволодіти ним на високому рівні. Революційним є те, що іноземна мова стала так чи інакше доступна більшості бажаючих. І ця пропозиція все більше орієнтована на споживача.

З формою навчання ситуація теж помітно спростилася: виїзд в офіс, заняття один на один з викладачем, розмовні клуби, групи "вихідного дня" тощо.

Викладання мови набуло прикладного характеру, у той час як раніше воно було порівняно абстрактним і теоретизованим. Ще Аристотель вивів знамениту тріаду викладацької етики, яка якнайкраще співвідноситься з сучасними вимогами: логос – якість викладу, пафос – контакт з аудиторією, етос – ставлення до оточуючих. Це правило справедливо і для оратора, і для актора, і для викладача іноземної мови, роль якого охоплює і два перших чинника. Функції педагога в освітньому процесі значно змінилися. Вчитель-ментор, вчитель-диктатор не здатний запропонувати студентам свободу вибору і забезпечити необхідну свободу навчання яка необхідна в опануванні іноземної мови. Тому такий негативний педагогічний образ поступово стає надбанням історії. На зміну йому прийшов учитель-спостерігач, учитель-посередник, учитель-керівник. Хоча особистість викладача в цьому випадку стає дещо другорядною, вплив її на аудиторію, не зменшується, а, навпаки, зростає. Саме викладач є організатором групової взаємодії (ідеальним колективом для вивчення іноземної мови в даний час вважається група з 10-15 осіб, оскільки саме така кількість людей може спілкуватися між собою з максимальним ефектом, інтересом і користю).

Отже, більшість сучасних методик є комунікативно-орієнтованими. Одна з основних ознак новітніх методик – це творчість студентів. Саме творчі завдання є сьогодні ознакою сучасності. Вони дозволяють по-новому побудувати роботу не тільки над усним висловлюванням, але і під час інших видів діяльності.

Можна виділити такі тенденції розвитку методики навчання англійської мови на сучасному етапі:

- посилюється диференціація методів, прийомів і змісту навчання, залежно від цілей і запланованих рівнів володіння мовою, від особливостей контингенту учнів і умов навчання та культури;
- стійкі тенденції скорочення перекладних методів;

Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку

- посилення ролі взаємодії та мовної активності учнів; використання в навчальному процесі психічних станів;
- застосування в навчанні нових технічних засобів;
- інтеграція елементів різних методів у сучасних системах навчання.

На цей час не існує універсальної методики, бо ефективність того чи іншого методу залежить від багатьох факторів. На сучасному етапі розвитку методики відбувається інтеграція методів. Можна сказати, що триває розвиток комплексного методу, який вбирає в себе кращі елементи різних засобів навчання.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Рябцева Н.К. Язык и естественный интеллект / Н.К.Рябцева. – М.: Academia, 2005. – 240 с.
2. Рябцева Н.К. Металингвистика: новое направление в языкознании / Н.К. Рябцева // Актуальные задачи лингвистики, лингводидактики и межкультурной коммуникации. Ульяновск: Ульяновский государственный технический университет. – 2006. – С.48-56.

*Микола Чишкала
(Харків)*

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ПОНЯТЬ У КУРСІ «СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ГЕОГРАФІЯ СВІТУ»

При вивченні курсу «Соціально-економічна географія світу» в 10 класі формується велика кількість загальних понять, особливо під час вивчення розділу «Загальна економіко-географічна характеристика світу». Формуванню соціально-економічних понять активно сприяють візуальні засоби навчання. Більшість з них спрямовані на реалізацію принципу наочності і належать до наочних засобів навчання. Під час формування понять важливо, щоб поняття не просто зводилося до готового формулювання яке наведено в тексті підручника, а закріплювалося шляхом записування його учнями в зошит, а потрібно використовувати різні засоби та методи навчання, тому пропоную виділити 5 основних шляхів формування понять: 1 шлях. Формування понять шляхом географічних карт. 2 шлях. Формування понять шляхом діаграм. 3 шлях. Формування понять шляхом графіків. 4 шлях. Формування понять шляхом таблиць. 5 шлях. Формування понять шляхом ілюстрацій.

1 шлях. Формування понять шляхом географічних карт. За допомогою географічних карт пропоную формувати поняття: адміністративно-територіальний поділ, політична карта, частково-визнана держава, ЮНЕСКО, ООН, НАТО, ЄС, відтворення населення, демографічний перехід, міграція населення, мегалополіс, міські агломерації, мовні сім'ї, розміщення населення, розселення населення, урбанізація, рівень урбанізації, сепаратизм, тощо.

Під час формування поняття «міські агломерації» доцільним буде використати пояснювально-ілюстративний метод. Найкраще всього проілюструвати данні поняття через конкретні приклади агломерацій світу (рис.1).